

המילה האחרונה

בין שתי גישות - הקטנת אוכלוסיית העולם ושינויים בהרגלי הצריכה

ריאיון עם פרופ' פול ארליך

מראשוני המתריעים על ההשלכות של גידול אוכלוסיית העולם על משאבי הטבע ועל איכות הסביבה. מחבר רב המכר The Population Bomb (1968). נשיא המרכז לשימור ביולוגי באוניברסיטת סטנפורד

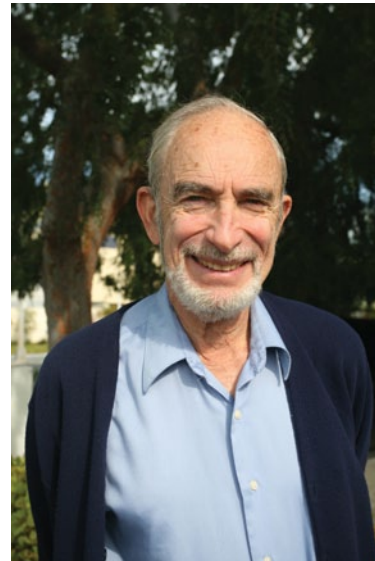
המתאים, דפוסי ייצור וצריכה ניתנים לשינוי מהיר מאוד. הצטרפות ארה"ב למלחמה הביאה לשינוי דרמטי: מייצור מכוניות - לייצור מטוסי מלחמה. שינוי מהיר נוסף התרחש עם סיום המלחמה בעת שדפוסי הצריכה חזרו למסלולם. הגורם שיכול לאזן גידול בייצור ובצריכה הוא גודל האוכלוסייה. אך בעוד שהודגם שניתן לשנות דפוסי צריכה במהירות, היה ברור ששינוי בגודל האוכלוסייה, שיבוצע בצורה הומנית (כלומר באמצעות שכנוע אנשים ללדת פחות), הוא תהליך אטי מטבעו. אטיות התהליך היא הגורם לדחיפות התחלתו.

הקטנת האוכלוסייה או צמצום דפוסי צריכה - איזו אסטרטגיה להפחתת המדריך האקולוגי (ecological footprint) היא מציאותית ויעילה יותר?

לפני 40 שנה חשבתי ששינוי דפוסי הצריכה פשוט יותר מהפחתת שיעורי הילודה. כיום תשובתי הפוכה. הסיכוי לשינוי הרגלי צריכה הוא בלתי סביר, כל עוד מתקיימים התאווה לצמיחה כלכלית לא מרוסנת, התפיסה שכלכלת השוק היא כל-יכולה והפחד מפני תכנון. עם זאת, כדאי לזכור שאם אנחנו לא נשנה את דרכינו, דרכינו ישונו עבורנו. הדבר כבר קורה: בשל עליית מחירי האנרגיה אנשים במדינות העניות מתקשים להשיג מזון. אמנם השינוי מצער, אך אנו צפויים לראות אותו קורה יותר ויותר. השאלה איננה האם נשנה את דפוסי הצריכה והילודה, אלא האם אנחנו נחליט לשנותם לכיוונים מועילים לחברה האנושית או שניתן לטבע ליצור מציאות קודרת? עם הטבע לא ניתן לנהל משא ומתן.

כדי שגודל אוכלוסיית העולם יהיה מקיים לטווח הארוך, נדרשת הקטנה הדרגתית שלו. הדרך לכך עוברת במתן יכולת בחירה לנשים, במתן הזדמנויות ובהענקה של זכויות שוות. דרך זו תאפשר לנשים לבחור להקים משפחה קטנה יותר. כיום לא קיים שוויון כזה באף מדינה בעולם. לכן הדבר המדידי שיש לעשות הוא להעניק זכויות שוות לנשים, כמו גם לאפשר גישה לאמצעי מניעה לכל מי שפעיל מינית, ולתמוך בהפלה במידת הצורך.

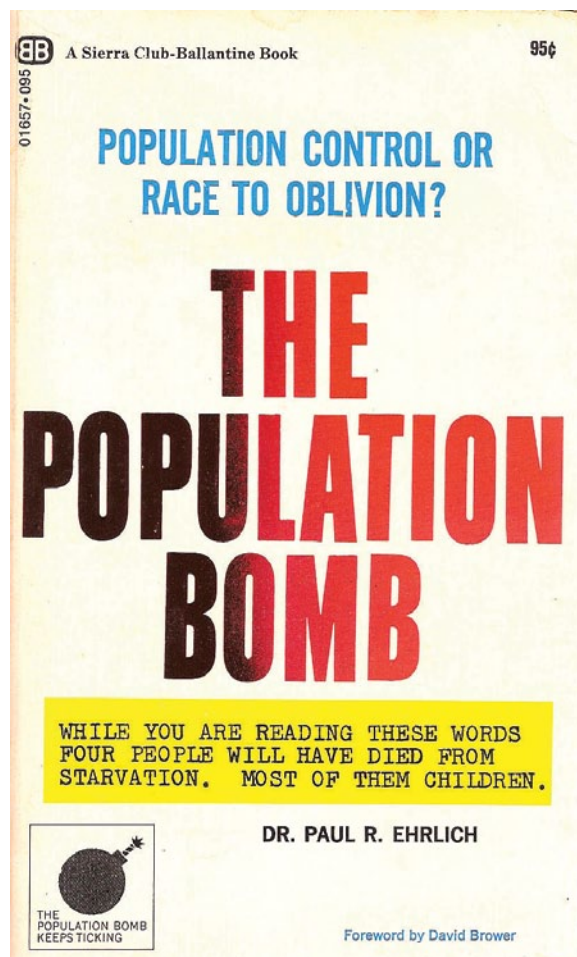
בסופו של דבר צריך לטפל בשני המישורים: להוריד את שיעורי הילודה ולחלק מחדש משאבים רבים. אין אפשרות לכלכל את 7 מיליארד התושבים הנוכחיים בכדור הארץ, אם כולם יסגלו אורח חיים כגון זה האמריקאי. אנשים בארה"ב, באירופה ובישראל יצטרכו לשנות את הרגלי הצריכה שלהם, כדי שלאנשים בארצות אחרות, הזקוקים למשאבים רבים יותר, אכן תהיה גישה למשאבים האלה. הקושי הפוליטי הכרוך בכך בוודאי ברור לציבור הישראלי.

מה גרם לך להתריע, עוד לפני שני דורות, שגידול האוכלוסייה הוא בעיה שיש להעלות לראש סדר העדיפויות של העוסקים באיכות הסביבה?

בעולם שלפחות מיליארד איש רעבים בו רבים יותר טובלים מתת-תזונה, גודל האוכלוסייה הוא ללא ספק סוגיה מרכזית. עבורי, ההבנה כי לא ניתן לקיים גידול איך-סופי על כוכב שגודלו סופי, הייתה משמעותית. לכך הצטרפה ההוויה האמריקאית של תקופת מלחמת העולם השנייה, שהראתה כי בהתקיים המניע

ספרו של פרופ' ארליך עורר דיון ער עם פרסומו (1968) ורבים ביקרו את תחזיותיו הקודרות. אך עם הולדת התושב ה־7 מיליארד על פני כדור הארץ ראוי לבחון מחדש את רעיונותיו

האם בימים אלה לא עדיף להפנות את תשומת הלב להשלכות שינוי האקלים?

קיים קשר חזק וברור בין גידול אוכלוסייה לשינוי האקלים. לצערי, הוא לא מקבל ביטוי בכלי התקשורת ולכן לא זוכה להבנה בקרב הציבור. באופן עקרוני, ככל שהאוכלוסייה גדלה (ובהנחה שכל שאר הדברים קבועים) פליטות גזי חממה גדלות באופן שאינו לינארי. זאת משום שבני האדם, בחוכמתם, עשו לעצמם עבודה קלה – עיבדו את האדמות הטובות ביותר, כרו את המחצבים המשובחים ביותר, הקימו יישובים במקומות הסמוכים למקורות מים זכים. כיום מתגברות תופעות של גידול מזון על אדמות שוליות, של שימוש במתכות המופקות ממחצבים דלים ושל שתיית מים המוסעים ממרחקים גדולים ומטוהרים. כמובן שכל אלה צורכים אנרגיה רבה יותר, המגדילה באופן מעריכי את פליטת גזי החממה.

האם פתרונות טכנולוגיים יכולים להתוות פתרונות להקטנת ההשפעה הסביבתית של גידול האוכלוסייה העולמית?

לא קיימים פתרונות טכנולוגיים חלופיים לצמצום גידול האוכלוסייה. כשכתבתי בשנת 1968 את הספר The Population Bomb, חיו בעולם 3.5 מיליארד אנשים. מבקרים רבים לספרי טענו שטכנולוגיה תקל על האפשרות לתת מענה לצורכי אוכלוסייה של 5 מיליארד אנשים – להאכיל אותם, לתת חינוך ובריאות ראויים וכדומה. אך כמובן שכאשר האוכלוסייה הגיעה ל־5 מיליארד, עדיין נותרו כמיליארד איש רעבים. ומאז, האוכלוסייה צמחה כבר ל־7 מיליארד, ומצבם של רבים אינו שפיר. עייפתי מלשמוע את הוויכוח בדבר כמות האנשים שטכנולוגיה מתקדמת יכולה לתמוך בקיומם. קודם נגיע למצב שבו הטכנולוגיה תומכת באוכלוסייה בגודלה הנוכחי. רק אחר כך אשמח לשמוע מ'נביאי הטכנולוגיה' מה גודל האוכלוסייה המרבי שהטכנולוגיה תוכל לתמוך בקיומה, ומה התועלת שתתקבל מכך שהאוכלוסייה תהיה גדולה יותר.

על הכריכה האחורית: נורית טל־טנא, אוצרת גלריית אפרת: איריס ברעם אטיאס מציבה בעבודותיה רכיבים ויזואליים שחלק מהם מעולם הטבע ואחרים שהם מעשה ידי אדם. הפקעתם ממקומם השגרתי ומיקומם המחודש על הבד יוצרים מצב חידתי המקשה על פענוח הקשר שבניהם. הצגתם המסתורית יחדיו נועדה לשם העלאת שאלות על אודות כוחות הטבע מול היצירה האנושית וכן לעורר אצל הצופה חזיונות ודחף לפענוח. ברעם אטיאס, בעלת תואר בבילוגיה, מאמצת גישה שכלתנית בהערצתה את הטבע ואת המדע, יחד עם ידיעת פוטנציאל ההרס הצפון בהם, כשהיא שואפת למחשבה פילוסופית ומדעית יותר מאשר לביטוי רגשי.